El misteriós promotor de la primera biografia impresa d'En Colom

Pep Mayolas

jprivada94@hotmail.com

RESUM

Una sèrie d'irregularitats en l'arribada a la impremta de Venècia del manuscrit original de la primera biografia de Cristòfor Colom, redactada més de trenta anys abans pel seu fill Ferran ("Hernando"), conviden a investigar la personalitat del promotor d'aquella edició prínceps, el suposat patrici genovès Baliano de Fornari.

L'arbitrarietat de les grafies amb què trobem inscrits els Fornari i els personatges del seu entorn, sumada a la identificació d'un Balian de Forne com a home de confiança de la família Colom en els negocis del Nou Món, obliguen a plantejar-nos on s'hauria volgut imprimir en realitat la Vida de l'Almirall, i si els anomenats Fornari o Forne podien formar part d'una família catalana amb presència documentada a l'Amèrica de l'època.

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

La ciència forense ha demostrat, a través de proves genètiques incontestables, que el descobridor d'Amèrica no era genovès, sinó que pertanyia a *«el arco mediterráneo occidental»*, és a dir, a la zona costera de la península ibèrica de parla eminentment catalana. Aquesta certesa ens autoritza a presentar la hipòtesi que en Cristòfor Colom era un navegant català, i que com a tal es relacionaria eminentment amb gent del mateix arc mediterrani occidental.

Hi pertanyien sens dubte l'empordanès Pere Bertran Margarit, els valencians Bernat Boïl, Lluís de Santàngel i Antoni de Torres o de la Torre, i també el català Jaume Ferrer de Blanes, per anomenar els més coneguts. Aleshores, si tenim en compte que el veritable descobridor d'Amèrica ha estat assenyalat erròniament durant segles com un llaner de Gènova anomenat Cristoforo Colombo, hom es pot preguntar si tal vegada, per un error innocent o de forma fraudulenta, d'altres personatges catalans relacionats amb la família Colom van ingressar també en la genovesitat.

La imprecisió, la irregularitat o l'error no es poden normalitzar alegrement com un tret característic de les cròniques i els registres del segle XVI. Per això, aquesta ponència aspira,

en primer lloc, a plantejar dubtes raonables sobre la identitat del suposat genovès Baliano de Fornari i, en segon terme, a suggerir la possibilitat que els Colom haguessin volgut imprimir la biografia d'en Cristòfor Colom escrita pel seu fill Ferran a l'altra banda de l'Atlàntic, en un intent de fugir del control de les edicions que exercia el Consell Reial hispànic a la península ibèrica.

2. UN MANUSCRIT QUE PASSA PER MOLTES MANS... I ES PERD

Segons un recull de suposats «documents originals i inèdits» editats pel Decurió de Gènova l'any 1823, el pretès manuscrit castellà d'en Ferran Colom sobre la vida del descobridor d'Amèrica fou lliurat pel seu nebot i hereu Lluís Colom l'any 1568 a Gènova al patrici Baliano de Fornari, i aquest n'encomanà l'edició a un altre patrici, Giambattista de Marini (Harrisse, 1871, 4), el qual feu traduir a l'extremeny Alfonso de Ulloa, empresonat a Venècia, l'obra a l'italià i a la fi s'imprimí a casa d'en Francesco de Franceschi, amb pròleg del matemàtic Giuseppe Moletto.

El pas de l'introbable manuscrit per les mans d'en Colom, en Fornari, en Marini, l'Ulloa, en Moletto i en Franceschi desvetlla els primers recels en comprovar que en Marini ja era mort quan representa que rebia el manuscrit, i que l'anomenat Luis Colón ja feia deu anys que vivia a la presó quan va fer l'hipotètic lliurament al patrici genovès Baliano de Fornari, el personatge al qual va sortir dedicada el 25 d'abril de 1571 la corrupta edició prínceps de la Vida de l'Almirall. En efecte. Segons en Harrisse, en Luís Colón estigué empresonat des de 1558 fins a la seva mort a Orà el 3 de febrer de 1572, de manera que el 1568 no podia viatjar a Gènova per lliurar el manuscrit (Harrisse, 1871, 9). D'altra banda, en Giovanni Battista de Marini, patrici genovès que fou senador de la ciutat entre 1543 i 1556, ja era mort el 1568, atès que es troba enterrat a l'església de santa Brígida amb la seva esposa des de l'any 1565 (Harrisse, 1871, 9-10). «Com es podia fer càrrec de la impressió del llibre el 1568 un home que amb seguretat ja s'havia mort el 1565?» (Harrisse, 1871, 10), es demana l'estudiós colombí.

El primer i únic esment a l'existència de l'original espanyol es llegeix al pròleg de la primera edició coneguda de l'obra, la de l'abril de 1571 a Venècia, on en G. Moletto escriu a l'anomenat Fornari que «no s'ha de dubtar que la història no sigui verídica. Ni tampoc dubtar que no sia escrita de mà del susdit il·lustre D. Ferran» (Harrisse, 1871, 11). Per què s'haurien de manifestar aquests dubtes?, es demana en Harrisse. I per què en Moletto els expressa justament a l'home que va lliurar el manuscrit i l'encàrrec al seu proveïdor «mort», en Marini, i que per tant, en coneixia molt més bé la procedència i la naturalesa? (Harrisse, 1871, 11-12) No cal respondre aquestes preguntes per adonar-nos com el frau s'insinua sense rubor ni subtilesa de cap mena. Avui, però, només intentarem esbrinar qui podia ser aquell Fornari i quina relació tenia amb els Colom.

3. UNA NISSAGA DE COMERCIANTS I PRESTAMISTES AMB UN COGNOM TREMOLÓS

Els Fornari apareixen ben aviat al segle XVI en estreta vinculació amb la casa reial. A l'octubre de 1518 ja figuren al costat dels Fugger, Welser, Grimaldo i d'altres prestamistes de Carles I com a destinataris d'un pagament a compte de quantitats majors que havien de percebre (Alonso García, 2004, 191). A principis dels anys 20, la Corona els fa arrendament de les rendes d'Orà, amb un privilegi addicional que els permet de pagar en productes tèxtils una part dels seus deutes, cosa que els facilitava la col·locació de les seves mercaderies (Alonso García, 2004, 108). Suposar que els Fornari tornaven a ser titulars d'aquest arrendament a l'any 1568, que aquest vincle amb Orà els va permetre de visitar en Lluís Colom a la seva presó i que aquest tenia a mà el manuscrit castellà d'en Ferran Colom —deu anys després d'ingressar a la seva cel·la— per lliurar-lo oportunament al misteriós Baliano, ens demana un acte de fe una mica incompatible amb el pensament científic.

Una de les primeres coses que s'aprenen en resseguir els Fornari és que tant se'ls pot anomenar d'aquesta manera com «Forne». Són nombroses les referències que ho fan palès. En David Alonso esmenta en Tomás de Forne i l'Agustí de Vivaldo com a prestamistes de 30.000 ducats que, a l'hora de fer-se pagadors a Gènova (20.000) i a Milà (10.000), procedeixen de «Vivaldo» i de «Fornari» (Alonso García, 2004, 539). En Hugh Thomas, per la seva banda, n'escriu una variant entre parèntesi quan afirma que «Domingo de Fornari (Fornés), pertanyia a una família genovesa o associació que duia molt de temps dedicada als tractes d'esclaus de tota mena des de Quios, però també era notòria la seva activitat en el comerç portuguès d'esclaus de Guinea com a proveïdor de l'illa de Sant Tomé» (Thomas, 2006, 557). I gairebé a continuació diu que «Agustí de Vivaldi (a qui de vegades anomenaven Ribaldo a Espanya) era un home d'extracció similar que en Fornés» (Thomas, 2006, 557). En menys de dues línies, en Thomas ens demostra que l'anomenat «Vivaldo» per en David Alonso també era escripturat com a «Vivaldi» o «Ribaldo», i el propi hispanista estipula que en Fornari era conegut tanmateix com a «Fornés». I per més inri, aleshores, la nota 60 al capítol 28 ens remet al final del llibre, on ens aclareix que «el nom apareix de vegades com a Forne, Fornes o Fornis» (Thomas, 2006, 885). Resta prou demostrada, doncs, la variabilitat d'escriptura que admeten tots els cognoms, i hom sospita que aquestes alteracions tenien lloc no pas en la redacció dels documents originals —on els actuants havien de tenir ben clar com se deien ells mateixos o els titulars en nom de qui signaven—, sinó més aviat en el període de reescriptura, en funció del grau d'italianització o castellanització del personatge que s'aspirava a fixar.

4. HOMES DE CONFIANÇA DE LA FAMÍLIA COLOM

En Ferran Colom demostra haver tingut tractes amb aquesta nissaga pretesament genovesa quan, en un document datat a Sevilla el 30 de juliol de 1527, reconeix haver rebut uns diners a través d'en Tomás i en Domingo de Forne, en nom de l'Alonso de Ara, un criat de la virreina de les Índies —la cunyada d'en Ferran— que va vendre a subhasta alguns béns de

les deixes «*del Almirante, mi señor*» (Diversos autors, 1892, 99-100). És a dir, els Forne o Fornari, a més de tractants d'esclaus, comerciants de drap, prestamistes de la Corona i mercaders «estadants a la cort» (Hernández Díaz i Muro Orejón, 1941, 25), són canvistes i mitjancers de confiança de la família Colom. Una edició de més documents colombins datada el 1894 transcriu la mateixa notícia, però ara, en Domingo de Forne és anomenat «Diego de Forne» (Diversos autors, 1894, 452). Com es pot comprovar, la fiabilitat científica dels documents «oficials» bascula en un delicat equilibri entre la sàtira memorialística i el drama historiogràfic.

Ara ens interessa saber si va existir un Baliano de Forne. I l'hem trobat, però això sí, sense la "o" final i tan aviat escrit amb "B" com amb "V": «*Oro para la Condesa de Gelbes que lo truxo Balián de Forne de Santo Domingo en el nabío de Joan Enrríquez, maestre, año de 1551*» (Hampe, 1988, 162). Aquí el tenim expressat com a Balián de Forne, i transporta or des de Sant Domingo per a la comtessa de Gelves, que al 1551 era la vídua del comte Jordi de Portugal, l'anomenada Isabel Colón de Toledo. Una referència en un article de la Ruth Pike ens aclareix que «Valián de Forne era el representant al Nou Món de la companyia d'en Fernando Vázquez i en Tomàs i en Domingo de Forne» (Pike, 1962, 365), en data 16 de setembre de 1549, de la qual cosa s'infereix que el dit Valián devia ser un parent dels dos germans que fan companyia amb en Vázquez. Les referències són múltiples al voltant d'aquest Valián o Balián a mitjan segle XVI, i gairebé sempre el veiem tocant or, perles o diners com a intermediari o administrador dels seus associats.

Si acudim a la península ibèrica trobem, en una obra sobre la tan debatuda exclusió catalanoaragonesa de la conquesta d'Amèrica, que «el 2 de gener de 1510 queda registrada la llicència a favor de Gabriel Forné, català, veí d'Ulldecona, mercader tractant, sense cap constància de condició de prohibit» (Pinya, 1990, 110). Sí, no es tracta de cap error. Un Forné català. Al mateix volum, més endavant, hi trobem la confirmació en el castellà «oficial» de l'època: «*Gabriel Forne catalan vecino de Huydecona que es en Catalonia hijo de Gabriel Forne e Isabel Prada e dixo por quanto el queria pasar a las Indias en la nao de que es maestre Diego de Basusto nos pidio le diezemos licencia para ello*» (Pinya, 1990, 178). Coneixíem el cas d'aquest mercader d'Ulldecona, perquè d'ell es diu que va ser el primer català conegut que es va registrar com a passatger cap a les Índies, però l'Iván Armenteros el cita com a Gabriel Forn. La data de registre és clavada, el 2 de gener de 1510 (Armenteros, 2012, 255), i per tant, es tracta del mateix Gabriel Forné que esmenta en Romà Pinya. I se l'anomena «tractant», entenem que d'esclaus, que és el negoci dels «genovesos» Forne o Fornari a principis del segle XVI. Arribats aquí, proposem que l'anomenat Baliano de Fornari podia ser, en realitat, un mercader de nissaga originària d'Ulldecona. O potser no. Però en qualsevol cas, podria ser un català que va actuar durant uns anys com a representant a Sant Domingo de la companyia dels seus ascendents Tomàs i Domingo de Forné o Fornés.

Així, si en Tomàs i en Domingo de Forn, Forné o Fornés, esdevinguts «Fornari» per la vareta que converteix en genovès tot allò que toca, custodiaven diners procedents de les deixes de l'Almirall per en Ferran Colom, i el seu parent Balián(o) transportava or per a l'Isabel Colom, podem deduir que els Forne o Fornés eren la nissaga en la qual la família Colom

dipositava la seva confiança per a traslladar sumes considerables, metalls preciosos o remeses del més alt valor d'una banda a l'altra de l'Atlàntic. Seria possible que l'anomenat Baliano —*Valián, Valent,* qui sap si *Valentí*— de Forné rebés l'encàrrec de dur el valuós manuscrit de la Vida de l'Almirall al Nou Món per mirar d'estampar-lo allí? Pensem-hi.

5. DEL DIFUNT GIAMBATTISTA DE MARINI A UN JUAN BAUTISTA FORNE

Cap a mitjans dels anys 50, amb la publicació del primer *Índex de Llibres Prohibits* (1551, ampliada el 1554) i en un context de pressió inquisitorial creixent, en Forn o Forné hauria rebut la missió confidencial d'editar a les Antilles o a Mèxic, en català i en llatí —no creiem pas que en italià— aquesta obra definitiva sobre la vera identitat del descobridor i la seva família. La versió oficial diu que es desplaçà fins a Venècia i allí delegà l'encàrrec en un genovès anomenat Giambattista de Marini, un personatge, però, que si ens creiem que era genovès, en Harrisse demostra que ja era mort de feia anys. La nostra recerca ens ha permès de trobar, però, un altre Giambattista, curiosament anomenat Juan Baptista Furne.

En declaració de l'any 1560 davant del Sant Ofici, un suposat hispanista britànic (?) anomenat Thomas Nichols, escriu el següent: «*En el annio de N.S. 1556 mis maiores me embiarun encomendado a Gilermo Edge, residente entonces en Tenerif y fator de elios, para que deprendiesse la lengua hispaniola; y siendo asi bossal, estuve tres meses alla y torne despues de los tres mezes a mi terra. Son testigos maistre Domingos, Juna de Carminatis, Antonio Durantez, en casa de quen yo posava, y Juan Baptista Furne y Juan Antonio Botazo y Luis Leall*» (Cioranescu, 1963, 15).

Aquest Thomas Nichols figura com a autor de la traducció de l'obra d'en Francisco López de Gómara a l'anglès, en la qual el conquistador de Mèxic és anomenat «Príncep». *The pleasant Historie of the Conquest of the Weast India, now called New Spayne, atchieved by the worthy Prince Hernando Cortes, Marques of the Valley of Huaxacac, most delectable to reade. Translated out of the Spanish tongue, by T. N. Anno 1578. Imprinted at London, by Henry Bynneman.* L'obra d'en Gómara havia sortit de premses, pretesament en castellà, «l'any 1552, i a l'any següent ja era prohibida. El príncep Felip, aleshores encarregat del regne, signà la cèdula ordenant-ne la recollida, "*porque no conviene que se lea*"; i més tard, en ascendir al tron, la reiteraria. A més, hi hagué una tasca de rastreig a consciència entre els llibreters per a seguir la pista dels exemplars venuts i decomissar-los als compradors» (Miralles, 2004, 556).

Veiem, doncs, un *Juan Baptista Furne* a les Canàries al 1556. Una nota al peu aporta una referència a la Inquisició on ens situen els testimonis que cita en Nichols, i hi trobem llinatges catalans d'antic arrelament a l'arxipèlag, ara ja amb el cognom pervertit. «Maese Domingo Hernández tingué per fill natural a Lázaro Hernández, casat amb Juana Joven de Carminatis, pares, entre d'altres fills, de Pedro Carminatis Jovel, *chantre* de la catedral de Santiago del Otero, en la província de Tucuman, i del llicenciat Alonso Fernández Jovel, beneficiat de l'església del Remei de La Laguna. Juan de Carminatis, pare de la jove de *maese* Domingo,

comerciava en aquell temps amb Sant Domingo, on hi venia vins, sobretot; fou després Jurat de Tenerife (1565), i en restar vidu prengué els ordes, cap el 1575. Antonio Dorantes, hoste d'en Nichols, era genovès, corredor de llotja i mercader a La Laguna, casat amb Ginebra de Amonte, filla d'un metge genovès. Juan Bautista Forne, també corredor de llotja, morí a La Laguna el 21 de juliol de 1573; era ja un "home malalt i vell" en renunciar al seu ofici, el 28 de gener de 1572» (Cioranescu, 1963, 87).

L'Iván Armenteros té àmpliament documentades unes quantes nissagues catalanes establertes des de finals del segle XV a les Canàries que, no cal recordar-ho, constituïen l'últim port d'aprovisionament obligat abans de fer la travessia de l'Atlàntic cap al Nou Món. L'esmentada com a «Juana Joven Carminatis» sembla una filla de la dama catalana Joana Jové i Font, al seu torn filla d'en Jaume Jové, jurat, regidor i alcalde major de Tenerife (Armenteros, 2012, 236), i d'Olaia Font, filla i germana dels Font, mercaders catalans implantats a l'arxipèlag (Armenteros, 2012, 213-235). Joana Jové i Font es casà amb el mercader llombard Giacomo de Carminatis (Armenteros, 2012, 237), i els seus descendents, com mana la tradició historiogràfica, passen als llibres com a Juana Joven o Alonso Fernández Jovel. La molesta catalanitat ha desaparegut.

Veiem que l'esmentat Juan Bautista Forne, doncs, és un home malalt i vell que renuncia al seu ofici de corredor de llotja el 1572, i això també es reflecteix en el dit Baliano de Fornari, que segons la censura era un home de 80 anys que el 1568 s'atribolava per haver de viatjar de Gènova a Venècia (Harrisse, 1871, 11-12), i allí deixava l'encàrrec d'edició del manuscrit dels Colom a l'inexistent, per difunt, Giambattista de Marini. Llegim «en una carta singular, sense lloc ni any, dirigida per en Giuseppe Moletto a en Baliano de Fornari», com el primer diu que el segon, «*non avendo riguardo all'etá sua d'LXXX anni, ne alla stagione, ne alla lunghessa del viaggio, venne da Genova á Venetia con proponimento di far stampare il sudetto libro, cosi nella lingua castigliana nella quale fu scritto, come nell'italiana, et appresso con fine di farlo traddure nella latina*...» (Harrisse, 1871, 11).

És a dir, en Giuseppe Moletto explica al tal Baliano allò que el mateix Baliano va encarregar al difunt Giambattista de Marini. Sembla tan estrany com innecessari, això. I és clar, o bé l'encàrrec va tenir lloc força abans que el genovès Marini es morís al 1565, o bé el patrici Baliano ho va encarregar a un altre Giambattista, tal vegada un parent seu anomenat Joan Baptista Forne que feia de corredor de llotja a les Canàries, i que per l'edat hauria de ser un germà o un cosí del tal Baliano. La carta sense lloc ni data que explica l'operativa de l'encàrrec a l'autor mateix de l'encàrrec com si fos un tercer que ho ignora tot, amb els noms de les persones i els indrets italianitzats i amb la proposta d'estampar en castellà, italià i llatí, aleshores, fa tot l'efecte de ser, no pas el missatge que en Moletto escriuria a en Fornari, sinó una informació per al lector del futur. Una informació que vol deixar clar que l'obra en qüestió fou escrita en llengua castellana, i que fou duta de Gènova a Venècia amb gran esforç per un italià de vuitanta anys. I un G. Moletto que en el pròleg dedicat al mateix Baliano de Fornari l'avisava que «no s'ha de dubtar que la història no sigui verídica. Ni tampoc dubtar que no sia escrita de mà del susdit il·lustre D. Ferran».

6. L'INTENT D'EDICIÓ EN UN CONTEXT DE PERSECUCIÓ I CENSURA SOBRE ELS LLIBRES QUE TRACTEN D'AMÈRICA

A l'inici d'aquesta comunicació vèiem a passar el suposat manuscrit original de la biografia d'en Cristòfor Colom per tot un seguit de mans, entre les quals destacaven la del propietari del manuscrit, hereu dels Colom, que en el moment de fer el lliurament es trobava presoner de feia anys al nord d'Àfrica; la de l'encarregat de dur-la a traduir a l'italià i al llatí, en Giambattista de Marini, que ja era mort en el moment de rebre l'encàrrec; i la del traductor, el súbdit espanyol Alfonso de Ulloa que complia condemna a les presons dels inquisidors de Venècia, i es dedicava a fer traduccions que li encarregaven per distreure's del captiveri i de la tuberculosi que en pocs anys el duria a la tomba (Rumeu de Armas, 1973, 375-377). De la peripècia vital d'aquest dissortat humanista a la presó se'n podrien inferir unes quantes llums per al cas que ens ocupa, però allargarien massa aquesta exposició.

Per tal com hem vist que en Balián de Forne era un personatge de confiança que transportava or, perles i diners per compte dels Colom entre les Antilles i la metròpoli, entenem que la mercaderia valuosa que se li hauria lliurat per part dels Colom seria el preuat manuscrit amb la veritable biografia de l'Almirall i descobridor de les Índies, per dur-la a l'altre costat de l'Atlàntic, com solia fer el dit Balian o Baliano, amb la idea d'imprimir-la en un taller de les Amèriques. Aquest intent d'escapar de la censura peninsular podria ser una conseqüència de la promulgació del primer Índex de Llibres Prohibits a l'any 1551, o tal vegada de la confiscació definitiva de la biblioteca Ferrandina, que el 1552 hauria passat a estar segrestada en una dependència inaccessible de la catedral de Sevilla, segons la versió oficial, o de la seu de Barcelona, més probablement.

Sabem que el dia 17 d'agost de 1554 es va iniciar un procés judicial contra en Lluís Colom, que havia estat detingut i empresonat sota l'acusació de bigàmia (Vallès, 2005, 9). La història diu que l'hereu d'en Ferran Colom romangué sota arrest preventiu als castells d'Arévalo, Medina del Campo i Simancas, en espera d'una sentència definitiva que no arribà fins al 4 d'agost de 1563, condemnant-lo a deu anys de desterrament, els cinc primers dels quals hauria de passar-los fent un servei militar a Orà (Vallès, 2005, 11). A 5 de novembre de 1565, però, la sentència fou revisada per confirmar que hauria de complir els deu anys de desterrament a Orà, d'on ja no es mouria fins a morir, pel febrer de 1572 (Harrisse, 1871, 9).

Més enllà de si ens creiem o no si el procés judicial s'endegà per bigàmia, o si la detenció podia estar motivada per l'intent de publicar una biografia colombina lluny de la supervisió del Consell Reial hispànic, el cas és que després de l'empresonament d'en Lluís Colom a mitjan 1554, «per la Reial Cèdula de 21 de setembre de 1556 (reforçada per la del 14 d'agost de 1560) es prohibeix explícitament la impressió de llibres que tractin d'Amèrica sense llicència especial del Consell, i s'ordena recollir tots aquells que estiguessin en circulació bo i trametent-los al Consell.

Greus penes s'imposen als llibreters que continuessin venent-los; i per una altra [Cèdula], la

del 9 d'octubre del mateix any, s'ordena als oficials reials en els ports americans que reconeguin els llibres que arriben en les naus, i que no deixin passar llibres prohibits en els expurgatoris de la Santa Inquisició» (Friede, 1959, 48).

En aquest context de control d'edicions, de prohibicions d'impressió de llibres que tractin d'Amèrica, de segrests de manuscrits i de recollida d'obres en circulació, sobta molt que, disposant de l'original castellà de l'Hernando Colón, els editors de l'obra no aconseguissin estampar-la en aquesta llengua, com era la intenció, i la Humanitat s'hagi hagut de conformar amb la traducció italiana d'aquell original castellà mai vist com a edició prínceps de la biografia de l'Almirall.

La *Historie del S. D. Fernando Colombo. Nelle quali s'ha particolare et vera relatione dell'Ammiraglio D. Christoforo Colombo, suo padre* s'edità a Venècia el 25 d'abril de 1571 «sense indicis ni precedents de cap mena, gairebé per sorpresa» (Rumeu de Armas, 1973, 30). En Rumeu de Armas es pregunta com «aquesta obra, desconeguda i ignorada a Espanya, va arribar a Venècia», i constata que les «edicions projectades en castellà i en llatí mai no es varen dur a terme. Quant a l'original manuscrit, es perdé amb el temps, sense que en quedés cap rastre, ni de versions similars, en cap biblioteca ni col·lecció d'Espanya o d'Itàlia» (Rumeu de Armas, 1973, 31).

7. DARRERES CONSIDERACIONS

Estem davant d'una jugada mestra de la censura. S'edita només en italià i a l'estranger el llibre que submergeix per sempre la biografia del descobridor d'Amèrica en un pou d'ambigüitat i pobresa de dades, escrit pel seu fill mateix (s'afirma expressament al títol de l'obra), garantia formal de la veracitat de la informació. *«L'èxit de l'edició prínceps fou extraordinari, ja que s'esgotà en poc temps. Això explica que en dues centúries s'endeguessin a Itàlia vuit noves edicions, gràcies a les quals l'obra atribuïda a en Ferran Colom fou de general coneixement per als erudits i de no menys unànime acceptació»* (Rumeu de Armas, 1973, 31).

A les italianes cal sumar les edicions «francesa (1681), les dues angleses (1704 i 1732) i l'espanyola d'en Barcia (1749), *vuelta a traducir en castellano, por no [a]parecer el original*» (Rumeu de Armas, 1973, 32). La ràpida difusió del llibre escampà globalment la mentida sobre la qual se sustentarà gran part del frau històric que desvirtua, encara avui, la crònica del descobriment d'Amèrica i dels seus protagonistes.

Si aquella traducció italiana del 1571 no tingué cap problema de distribució, venda i reedició per part del Consell Reial de Felip II, és que el llibre deia allò que convenia a la monarquia hispànica. L'edició de Venècia, per tant, ha de ser una publicació arranjada subreptíciament pel mateix Consell Reial. El fet que no hagi aparegut mai més l'original, combinat amb les severes condemnes a presó del propietari del manuscrit i del traductor —presons de les quals cap dels dos ja no en sortirà amb vida—, ens convida a pensar que no existí mai cap original

castellà.

Com es va poder perdre el manuscrit colombí, si la traducció s'estava fent dins d'una masmorra inquisitorial, vigilada i vetllada per uns botxins implacables? L'infortunat Ulloa degué traduir a l'italià des d'un original català esporgat, tatxat, farcit de correccions i amb anotacions en fragments de paper interpolats. Un manuscrit inexhibible, impresentable, en suma, i que per això no s'ha trobat mai més. L'original català deuria ser interceptat pels oficials dels ports americans quan arribava en mans del corredor de llotja de les Canàries Joan Baptista Forn o Forné, qui l'hauria rebut del seu parent Balian(o) de Forne, l'home de confiança dels Colom per a les transaccions d'alt valor amb el Nou Món.

La intenció d'en Lluís Colom, entenem, seria estampar l'obra a Amèrica sens que es veiés sotmesa al control de la censura reial hispànica i mirar de difondre-la a Europa des d'allà, amb l'esperança que la veritat escampada per altres països constituís un baluard des d'on fer front a la història manipulada que es coïa en els regnes ibèrics. És evident que no se'n va sortir i l'intent li va costar primer la llibertat i després la vida.

8. CONCLUSIÓ

Aquestes consideracions al marge, hi ha uns fets documentats que són indiscutibles. D'entrada, hem comprovat que els Fornari eren una nissaga de confiança de la família Colom per a traslladar sumes considerables, metalls preciosos o remeses del més alt valor d'una banda a l'altra de l'Atlàntic. També resta a bastament demostrat que el cognom Fornari admetia múltiples variants a l'hora de ser escripturat, variants com ara Forne, Fornés o Fornis, molt similars a cognoms catalans.

A continuació hem vist com un tractant d'Ulldecona present a Amèrica al 1510 anomenat Gabriel Forn apareixia inscrit en determinats registres com a Gabriel Forne. I tot seguit s'ha fet palès com l'ascendència catalana d'alguns personatges rellevants a les Canàries del segle XVI es veia diluïda mitjançant la transformació del cognom Jové en Joven o Jovel per als seus descendents.

La concatenació d'aquests fets contrastats, reforçada pels canvis de mans del manuscrit i les irregularitats, ja referides, que hom detecta en tot el procés d'edició, ens permeten de suggerir l'alta probabilitat que l'anomenat Baliano de Fornari, l'home que va promoure la impressió de la primera biografia d'en Cristòfor Colom, fos un català pertanyent a la família dels Forn d'Ulldecona, amb tot el feix d'implicacions directes i indirectes que es derivarien d'aquesta circumstància.

REFERÈNCIES

Alonso García, David (2004) *Fisco, poder y monarquía en los albores de la modernidad: Castilla, 1504-1525*, Facultad de Geografía e Historia, Universidad Complutense de Madrid, Madrid.

Armenteros Martínez, Iván (2012) *Cataluña en la era de las navegaciones. La participación catalana en la primera economía atlántica (c. 1470-1540)*, Fundació Ernest Lluch i Editorial Milenio, Lleida.

Cioranescu, Alejandro (1963) *Thomas Nichols, mercader de azúcar, hispanista y hereje*, Instituto de Estudios Canarios en la Universidad de La Laguna, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Cabildo Insular de Tenerife, La Laguna de Tenerife, vol. XIX.

Falcó y Osorio, María del Rosario(1892), *Autógrafos de Cristóbal Colón y papeles de América.* Edició de la duquessa de Berwick i d'Alba, comtessa de Siruela, Madrid.

Friede, Juan (1959) "La censura española del siglo XVI y los libros de historia de América", *Revista de Historia de América,* Instituto Panamericano de Geografía e Historia, n. 47, 45-94.

Hampe Martínez, Teodoro (1988) "Oro, plata y moneda de las Indias para el socorro militar de Carlos V (una requisa de 1552)", *Boletín Americanista*, Facultat de Geografia i Història, UB, Barcelona, n. 38.

Harrisse, Henry (1871) *Don Fernando Colón, historiador de su padre. Ensayo crítico,* Imprenta y Librería Española y Estrangera de D. Rafael Tarascó, Sevilla, reeditada el 1989 pel Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de Sevilla.

Hernández Díaz, José i Muro Orejón, Antonio (1941) *El Testamento de Don Hernando Colón y otros documentos para su biografía,* Publicaciones del Instituto Hispano-cubano de Historia de América (Fundación Rafael G. Abreu), Sevilla.

Miralles, Juan (2004) *Hernán Cortés, inventor de México*, Ediciones Folio SA, Barcelona, vol. II.

Pike, Ruth (1962) "The Genoese in Seville and the Opening of the New World", *The Journal of Economic History*, Cambridge University Press, 22(3).

Pinya i Homs, Romà (1990) *La debatuda exclusió catalano-aragonesa de la conquesta d'Amèrica,* Generalitat de Catalunya. Comissió Amèrica i Catalunya 1992, Barcelona.

Real Academia de la Historia (1894) *Colección de documentos ineditos relativos al descubrimiento: De los pleitos de Colón*, Est. tip. "Sucesores de Rivadeneyra,", Madrid, vol. 8.

Rumeu de Armas, Antonio (1973) *Hernando Colón, historiador del Descubrimiento de América*, Ediciones Cultura Hispánica, Madrid.

Thomas, Hugh (2006) *El Imperio Español. De Colón a Magallanes*, Editorial Planeta SA, Barcelona.

Vallès i Formosa, Alba (2005) "La cessió a la Corona del ducat de Veragua", *Terra Rubra. Full informatiu de la Vila de Tarroja*, Comissió d'Estudis Tarrogencs, Tarroja de Segarra, 9-11.